

Експертен клуб за ИКОНОМИКА И ПОЛИТИКА ЕКИП

Октомври 2011

Месечен бюлетин

ekipbg.com

- ✓ Образование и икономика на знанието
- ✓ Вечно бърза, вечно закъснява. Що е то? Европа.
- ✓ Западната небрежност към Източния въпрос
- ✓ Рокада без изненада
- ✓ ГМ Общество
- ✓ БДЖивот на ръба

ОБРАЗОВАНИЕ И ИКОНОМИКА НА ЗНАНИЕТО

СТОЯН ПАНЧЕВ

stpanchev@ekipbg.com

Светът неумолимо върви към бъдеще, базирано върху икономика на знанието. Питър Дракър (в книгата си *The Age of Discontinuity*) популяризира идеята, че най-ценните ресурси ще бъдат технологичното и бизнес ноу-хау, комбинирани със силен предприемачески дух. С тези „съставки“ се създават и продуктите с най-висока добавена стойност – същите, които са причина западните общества да са най-богатите в света. Не е случайно, че на гърба на всеки iPod освен „Сглобен в Южна Корея“ пише и по-важното – „Проектиран в Калифорния“. Сериозните печалби са за тези, които са (като покойния Стийв Джобс) иноватори, предприемачи, хора, които могат да превърнат знанието в печеливш продукт. Тези, чиято работа не може да бъде свършена от никой друг.

За създаването и развитието на икономика на знанието е нужно наличието на определени условия. Световната банка [определя](#) четири:

- разумен институционален и икономически строй
- добра образователна система
- развита телекомуникационна инфраструктура
- иновационна система

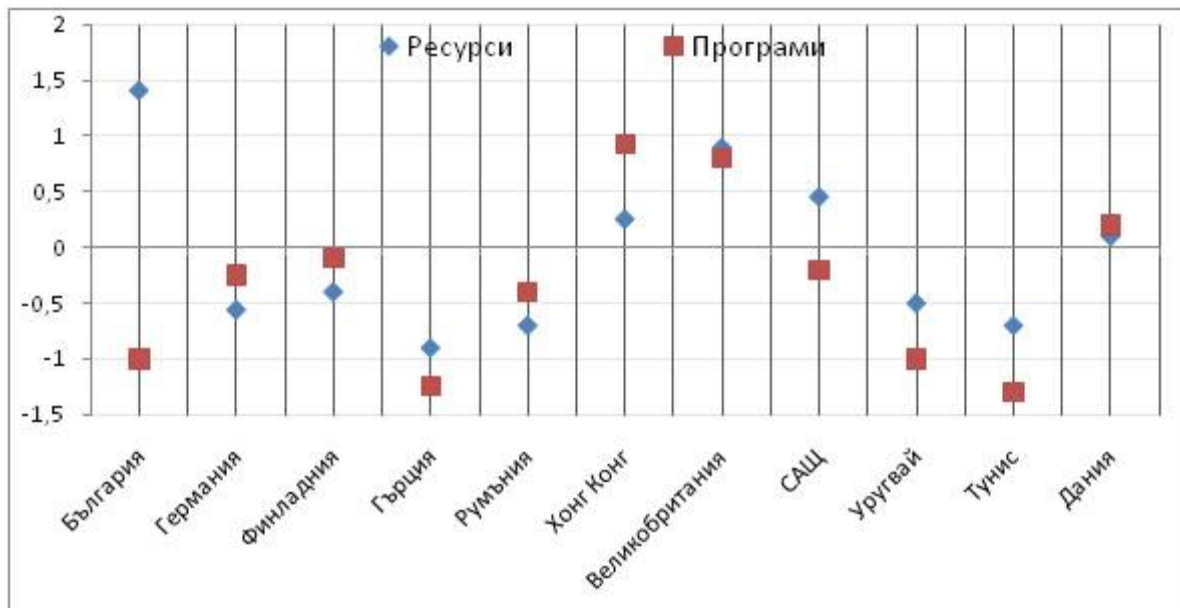
България [има](#) чудесна телекомуникационна мрежа, сравнително разумно икономическо и политическо устройство и засега ще трябва да оставя настрана един от стълбовете – културата на разпространение на иновации. Ще го направя, за да мога да се съсредоточа върху нещо изключително важно, а именно **образованието**.

Всички можем да видим, че състоянието на българското образование е лошо и ще сме прави дори ако разчитаме само на анекдотни доказателства (да – толкова крайни и показателни могат да бъдат). Същото се потвърждава и от доклада на PISA от 2009 г., където представянето на българските гимназисти е [сравнено](#) с това на техни връстници от целия свят (можете да прочетете пълния доклад [тук](#)). Резултатите са наистина плачевни и всеки с някакви наблюдения върху системата ще очаква дори по-лоши в бъдеще.

Конкуренцията за привличане на инвестиции на световната сцена става все по-ожесточена. Видно е дори само ако човек си пусне CNN и погледа рекламите. След като страната ни започва да изчерпва другите си сравнителни предимства (като например евтиния труд), пътят ни към икономическо развитие не може да заобиколи икономиката на знанието, а от там и образованието. Точно заради това ще публикуваме възможно най-често статии по тази тема и конкретно за българското образование.

В споменатия по-горе доклад на PISA се обръща специално внимание на това доколко училищата са автономни и доколко се отчитат пред страните, заинтересовани от образователния процес. Определени са два вида автономност: при разпределяне на ресурсите и при изготвяне на учебната програма. Както се вижда от Граф. 1 България има много висок резултат за индекса за ресурсна автономност, но определянето на учебното съдържание все още е силно централизирано – под контрола на МОНМ.

Индекс за автономност на училищата при определяне учебните програми и разпределянето на ресурсите (2 – много автономни; -1,5 – никаква автономност)

ИЗТОЧНИК: PISA 2009 RESULTS, WHAT MAKES A SCHOOL SUCCESSFUL? RESOURCES, POLICIES AND PRACTICES (VOLUME IV)

Изследването показва, че ресурсната автономност сама по себе си невинаги води до повишаване качеството на образованието. Много по-ефикасна е в комбинация с премахване централизираното налагане на учебни програми, с други думи с възможността за:

- въвеждане на гъвкави системи на оценяване
- избор на преподаваните дисциплини
- избор на вида учебници и учебни помагала
- определяне съдържанието на учебните дисциплини по усмотрение на преподавателите

Вторият елемент, без който въвеждането на каквато и да е автономност може да доведе дори до спад в нивото на преподаване, е **отчетността**. Публичното оповестяване на резултатите на всяка организация води до външен натиск тя да се представя по-добре. В случая отчетността ще доведе до

конкуренция между училищата, която винаги стимулира подобряване на качеството. Това се потвърждава и от средните резултати от теста по четене на PISA – училищата с високо ниво на автономност и отчетност са получили с от 3 до 9 точки повече от всички други възможни системи (с автономия, но без отчетност; с отчетност и без автономия и без двете).

Поуките са прости – когато държавата остави училищата в конкурентна среда с всички нужни инструменти на разположение (ресурсна и програмна автономност), механизмът на конкуренцията ще изведе по-дейните и по-иновативните напред. Ще отсее местата, където наистина се получават знания и се развива светоглед, от тези, където се насърчава посредственост. Българските директори и учители ще са тези, които ще трябва да докажат, че могат да предоставят образование от световна величина.

ВЕЧНО БЪРЗА, ВЕЧНО ЗАКЪСНЯВА. ЩО Е ТО? ЕВРОПА.

ЯВОР АЛЕКСИЕВ

alexiev@ekipbg.com

Преди началото на световната финансова криза спредът между доходността на германските облигации и тези на останалите държави от еврозоната беше относително тесен и постоянен.

Самото членство на страните във валутния съюз се приемаше като гарант за тяхната стабилност и платежоспособност, което дълго време изкривяваше възприятията на пазарите за индивидуалния суверенен риск, който носи всяка отделна държава. Разрастването на дълговата криза в еврозоната през последните три години сложи край на този феномен.

Спредът между германските и италианските облигации към 16 октомври 2011 г. е 360 базисни пункта, в сравнение с периода 1999–2007 г., когато варира между 10 и 50 базисни пункта. Спредът между германските и френските облигации достигна **най-високото ниво от въвеждането на еврото** – 93 базисни пункта, този с португалските – 944 базисни пункта, този с испанските – 304 базисни пункта, а този с гръцките умопомрачителните 2172 базисни пункта.

Какви са причините за разрастването на спредовете?

В [доклад](#) на Европейската централна банка от 2009 година са изведени три основни фактора които оказват влияние на увеличаването на спреда между лихвите по облигациите на страните-членки на еврозоната:

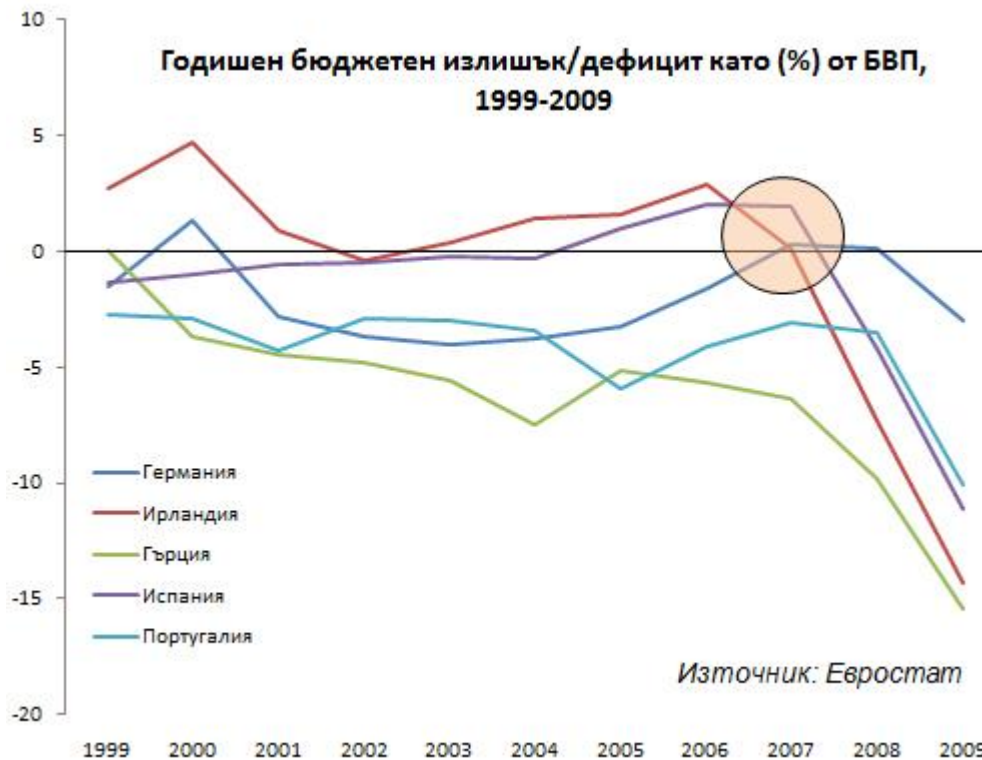
Увеличаването на спреда между различни облигации отразява **фискалната слабост** и **риска от фалит**.

Предпочитанията към дадени правителствени облигации може да е индикатор за тяхната **относителна ликвидност**.

Промяната на лихвения диференциал може да е следствие от промяната на предпочитанията на инвеститорите и тяхната **оценка за риска**, който поемат.

Основното и безвъзвратно закъсняло заключение на доклада е, че страните с голям дефицит по текущата сметка (тези, в които той е по-голям от средното за еврозоната) и високо ниво на публичния дълг са застрашени рано или късно да изгубят своята атрактивност в очите на инвеститорите.

Едва ли е изненадващо, че именно Португалия, Гърция, Ирландия и Испания са едни от страните с най-голям среден дефицит по текущата сметка в периода 1999-2007. Твърде често поведението на правителствата на тези страни е описвано като безотговорно, а харчовете им в периода преди кризата като „прекомерни”. Макар това да важи с пълна сила за Гърция и Португалия, долната графика ясно показва, че испанското и ирландското правителство са били далеч по-дисциплинирани от германското в периода преди кризата.

Въпреки че дълговата криза във всяка една от тези държави се разви по различен начин, това, което ги свързва, е именно характерен за периода преди кризата прекомерен дефицит по текущата сметка. Силната зависимост на страните от външни капитали ги направи изключително податливи на външни икономически сътресения. За разлика от тях, Германия бележеше рекордни излишъци по текущата сметка и трупаше спестявания, което ѝ помогна до голяма степен да запази стабилността на публичните си финанси.

В същото време, нищо не беше в състояние да задържи покачването на лихвите по португалските, гръцките и испанските облигации. Продължаващите и до днес интервенции на Европейската централна банка на дълговия пазар не само не успяват да подтиснат ръста на лихвите по дълга на страните от периферията, но подкопават легитимността и устойчивостта на самата институция.

Ще помогне ли фискалната консолидация?

На този етап, последният опит на ЕС да осигури достъп до финансиране на издъхващите си членки от периферията е **Европейският фонд на финансова стабилност (ЕФФС)**. Този своеобразен гарант на европейската платежоспособност има за цел както да убеди инвеститорите в решителността на съюза да се справи с текущата дългова криза, така и да послужи за основа на една нова визия за безпрецедентно европейско икономическо сътрудничество.

Въпреки че първоначалната реакция на пазарите, след като страните-членки на еврозоната приеха споразумението, беше положителна, е крайно вероятно още първото задействане на фонда да доведе до рязка смяна на настроеността. Причината е, че сам по себе си Европейският фонд за финансова стабилност не може да разреши нито един от заварените структурни проблеми на еврозоната. Гарантирането на дълга на едни държави с парите на други е в най-добрия случай едно приемливо, но

неефективно временно решение. Ниските нива на лихвите по германските облигации са най-вече следствие от търсенето на допълнителна сигурност и защита от страна на инвеститорите, но вкарването на Германия в ролята на основен гарант на дълга на страните от периферията крие немалки рискове за стабилността на публичните финанси на страната и високия ѝ кредитен рейтинг.

Инвеститорите няма лесно да възвърнат вярата си в „единната и хомогенна“ Европа. Докато европейските политици залитаха от план към план и през месец „се разбираха да се разберат“, пазарите системно раздробиха съюза. Рейтинговите агенции също не останаха по-назад. Кредитните рейтинги на Белгия и Франция вече са заплашени, а тези на Испания и Италия бяха понижени през изминалата седмица, съответно от AA+ на AA-, с отрицателна перспектива и от AA- на A+, отново с отрицателна перспектива.

Единствено устойчивият икономически растеж е в състояние да върне вярата на инвеститорите в европейските дългови

пазари. Както обаче ясно се видя през последните няколко години, Европа е прекалено раздробена и разнородна, за да успее задружно да се върне към растежа. Европейските политици виждат по-нататъшното централизиране и консолидиране на икономическата и фискалната политика на страните-членки като единствената универсална рецепта за преодоляването на дълговата криза.

Реалността обаче е друга. Поредното поставяне на всички страни-членки под пословичния общ германски знаменател няма как да разреши проблемите с неконкурентоспособността на страните от периферията. Колосалният размер на акумулирания вече дълг и дългът, който тепърва ще трябва да бъде поет и разпределен в името на продължаващото единство, няма как да върне вярата на пазарите в отделните страни. Европа закъсня със своя избор и вече като че ли няма време за правилен ход. Дали да се давим заедно или да се спасяваме поотделно, е въпрос, който е извън мандата на Европейската комисия, но е изцяло в компетенциите на инвеститорите.

ЗАПАДНАТА НЕБРЕЖНОСТ КЪМ ИЗТОЧНИЯ ВЪПРОС

БОРИСЛАВ ЩЕРЕВ

shterev@ekipbg.com

Напрежението по сръбско-косоварската граница през последните месеци ясно свидетелства, че усилията на международната общност да възстанови мира в региона не са довели до желания резултат. Бъдещето на Косово все още не е ясно и за момента единствено силите на KFOR пречат на тлеещият конфликт да прерастне в нова война.

Източният въпрос и балканите

За да намерим причината за кървавото разпадане на бивша Югославия и последвалите войни, трябва да се върнем към Източния въпрос и грешките, които великите сили допускат в политиката си спрямо Балканите. Когато към средата на XIX век започват националноосвободителните движения на балканските народи, големите държави бързат да преначертаят политическата карта като прокарават държавни граници, които се разминават с тези на етническите общности, пресичат етническите земи и създават големи погранични райони с концентрация на етнически малцинства. По този начин, още в най-ранния период от новата история на балканските народи, между тях назряват териториални спорове, които по-късно ще ескалират в Балканските войни и ще станат повод за избухването на Първата световна война.

Неспособна да избегне руското вето в Съвета за сигурност, в началото на конфликта в Косово, Организацията на обединените нации решава да възложи военната интервенция на НАТО – стратегия, която се повтаря многократно в следващите години. Това е важен момент в историята

на ООН, тъй като неспособността на организацията да се намеси по адекватен начин в зората на конфликта става един от първите индикатори за намаляващата ѝ ефективност.

Характера на последвалата интервенция на Северноатлантическия съюз до голяма степен предотвратява възможността за конструктивен диалог и търсене на мирно и трайно решение на спора. По учредителен акт Северноатлантическият пакт е **военен отбранителен съюз**, който до края на Студената война не се занимава с мироопазващи операции. Уставът на ООН позволява такъв тип дейност да се възложи на регионална организация, но както развитието на събитията ясно показва, НАТО едва ли беше най-удачният избор.

Репутацията на НАТО в региона не може да се сравнява с тази на Сините каски на ООН, тъй като още след войната в Босна и Херцеговина, сърбите започват да възприемат НАТО ако не като враг, то поне като временен окупатор. Причините за това са много. От една страна НАТО се ползва със славата на победител във войната в Босна, а от друга членският състав на организацията по онова време включва само държави от Северна Америка и Западна Европа, поради което оставя в сърбите съмнение, че защитава само интересите на Запада.

В резултат на проведените операции НАТО успява да постигне примирие, но не и мир, а последвалото приемане на Албания в пакта (през 2009 г.) допълнително дискредитира организацията в очите на много от сърбите, които все още нямат свое представителство. Друга стратегическа

грешка на ООН и партньорите им от НАТО е толерирането на албанската Армия за освобождение на Косово по време на военните действия въпреки терористичния характер на техните операции и нарушенията, разкрити от [Human Rights Watch](#).

Бъдещето на Косово остава неясно

Статутът на Косово е тема на оживени дискусии от 2006 г. насам. ООН се ангажира с уреждането на въпроса съгласно резолюция 1244, но така и не успява да намери решение, което да удовлетвори и двете страни. Основен проблем за бъдещето на областта е наличието на сравнително голямо сръбско малцинство (между 5 и 7% от общото население), концентрирано най-вече по границата със Сърбия, което се оплаква от тормоз от страна на албанците. Районите с преобладаващо сръбско население се оказват ябълката на раздора не само в сръбско-косоварските отношения, но и в Съвета за сигурност на ООН, където Русия отказва да приеме резолюция за независимостта на Косово с мотива, че тя би нарушила суверенитета на Сърбия.

В крайна сметка нерешителността на ООН принуждава Косово да потърси едностранно решение на въпроса. След като проучва мненията на САЩ, Великобритания и Франция, през февруари 2008 г. парламентът на Косово едностранно обявява независимостта си от Белград. Актът остава спорен до днес, като Косово получава международно признание от редица страни, докато много други възприемат едностранно обявената независимост като незаконна. В резултат на действията на Прищина етническото напрежение в региона нараства и след

серия от бунтове в сръбските региони на страната се създава паралелен парламент, който отхвърля върховенството на албанските власти.

Напрежението по сръбско-косоварската граница в последните месеци показва, че с обявяването на независимостта на Косово беше пропусната възможността за мирно решение на конфликта. Опитът на Прищина да издигне граница с Република Сърбия беше посрещнат „на нож“ от сръбското малцинство, за което Сърбия олицетворява родината. Сърбите в Косово не желаят да прекъснат връзките си с Белград, но и не желаят да напуснат домовете си и да се прехвърлят в съседната страна. Откритата подкрепа на KFOR за Прищина и прилагането на сила за потушаването на конфликта за пореден път остави впечатление за припряност и недалновидност. С действията си силите на НАТО по-скоро влошиха перспективите за мир в района и дадоха нов стимул на сръбския национализъм.

Бъдещето на Косово в сегашния му вид изглежда все по-неясно, тъй като за момента силите на НАТО са единственото, което поддържа териториалната цялост на държавата, но същевременно действията им подклаждат етническото напрежение. Ясно е, че KFOR не може да остане вечно в Косово и след изтеглянето си ще остави една силно поляризирана страна, която граничи с Албания, от една страна, и с Република Сърбия – от друга, в условията на вътрешнодържавният конфликт, който може да въввлече и двете в открита война за наследството на Косово. Нещо повече, проблемите по сръбско-косоварската граница могат да възобновят конфликта в Босна и Херцеговина, където Република Сърбска от години се бори за независимост.

РОКАДА БЕЗ ИЗНЕНАДА

КИРИЛ МИРЧЕВ

mirchev@ekipbg.com

Както се очакваше, на форума на „Единна Русия“, който се проведе в Москва в края на септември, руският президент Дмитрий Медведев и министър-председателят Владимир Путин се споразумяха да сменят местата си в управлението на страната за следващото десетилетие. Медведев ще бъде водач на партийната листа и съответно премиер в изборите догодина през март, а Путин отново ще стане най-важната фигура в Русия. Тази рокада разсея съмненията относно повторната кандидатура на Медведев за президент и окончателно затвърди господстващото положение на Путин в руската политика и демонстрира за пореден път, че той е истински маестро на задкулисната игра.

Днес Русия се намира в ерата на тандемокрацията, където властта се сменя легитимно по време на избори, но с помощта на приемник. Преди четири години Владимир Владимирович не можеше да се кандидатира за трети път, тъй като руската конституция (подобно на българската) не позволява повече от два последователни мандата, следователно бе необходим някой, който да пази президентския стол до изборите през март 2012 г. За тази роля Путин определи сравнително непознатия тогава, но лоялен нему Дмитрий Медведев, който като регент след определен срок изпълни своя дълг и вече може да се оттегли. Вратите на Кремъл ще се отворят за Путин, но този път за 6 годишен мандат. Това означава, че завръщайки се след 4 годишно отсъствие, той ще може да остане на власт още 12 години – т.е до 2024 г.

Настоящото решение показва колко тясно е било пространството за политическо

маневриране през последните 3 години. И ако нещо може да попречи на Путин в отсъствието на авторитетна опозиция, то изглежда това е системата, изградена от самия него. Ще продължи ли Медведев да търпи унижението да остане само матрешка в ръцете на своя политически ментор или ще поеме по свой път? А и с уволнението на дългогодишния финансов министър Алексей Кудрин за първи път се появиха пукнатини в близкия кръг около Путин.

Президентските и парламентарните избори може и да са предрешени, но бъдещето на Русия изглежда е по-несигурно отвсякога. На страната е нужна радикална икономическа и технологична модернизация, но истинската промяна може да се осъществи като се освободи пътя към политическа конкуренция и либерализация, повече прозрачност при взимането на решения, създаването на правова държава и модерна администрация без корупция. Тези цели обаче са диаметрално противоположни на системата, създадена от Путин. Бюрократичният елит в страната прекара последните 10 години в трупане на състояние, тегейки активите на държавата, и придоби влияние до такава степен, че стана водещ фактор при взимане на решения дори на най-високо държавно равнище. Именно този елит е спирачката за наложителната модернизация на руската държава. Завръщането на Путин като основател и гарант на сегашната система може да вкара Русия в порочен кръг, излизането от който, ще е предизвикателство за прощаващата руска демокрация

ГМ ОБЩЕСТВО

СТЕЛА ЗЛАТКОВА

szlatkova@ekipbg.com

Преди известно време в медийното пространство се завъртяха два материала, които положително издават признаци за някой доста стряскащи тенденции.

Първият бе публикуван още през 2010 година и предизвика масово недоволство сред българските селскостопански производители. Вторият е изтеклата в нашумелият напоследък сайт Wikileaks [информация](#) относно стратегията на Посолството на САЩ в България за постигане на въздействие и модифициране общественото мнение за ГМО продуктите.

В статията си във в-к Сега от 12.02.2010 посланикът на САЩ в България, г-н Уорлик, казва:

„Не бива да се допусне тази възможност (вноса и продажбата на ГМО продукти на българския пазар – бел. Авт.) Да бъде пропусната поради дезинформация и необосновани страхове.“

Напълно съм съгласна с него поне в едно отношение – не бива да се допуска дезинформация по такъв значим въпрос от обществен интерес.

Макар някой от твърденията в статията да ми се струват абсурдни, тук няма да се спирам върху качествата на храните, „произведени на основата на модерните биотехнологии“. Това е дебат, който дълго време ще занимава както световната, така и българската общественост. Не мога обаче да подмина две основни постановки, които биха обосновали евентуалната нужда от въвеждането на биотехнологиите в българския селскостопански процес

(въпреки че вносът на подобни култури все още не е ясно законово регламентиран не означава, че те не се ползват от някои производители и не се предлагат на пазара).

1. Населението на Република България, както и на всяка друга свободна демократична държава има правото **само да преценява дали да допусне продукция от подобен характер на пазара си** (право, припознато и на общоевропейско ниво).
2. В Република България няма недостиг на хранителни продукти и няма обективна нужда от „преодоляването на глада в световен мащаб“. Дори и в един момент да се появи проблем с изхранването на определни групи от населението, той по всяка вероятност ще бъде в резултат на висока инфлация и ниска покупателна способност, а не на реален недостиг на биологична храна.

Според една от телеграмите, публикувани в Wikileaks, посолството на САЩ в София планира мащабна кампания за обръщане „хода“ на нагласите в българското общество спрямо генно-модифицираните култури и продукти. И тъй като тези нагласи са предимно негативни, бих искала да внеса малко яснота по три основни аспекта на проблема.

Дипломатически аспект

Според теорията на дипломатическото и консулското право, дипломатическото представителство е постоянен държавен орган в чужда приемаща държава, който

провежда дипломатическа дейност. То следва да представлява своята страна на територията на държавата, в която се намира по всички въпроси и да поддържа официални отношения, с нея и с другите представителства.

Член 3 на [Виенската конвенция за дипломатическите отношения](#) (уреждаща дипломатическите отношения между държавите) определя 5 основни функции на дипломатическото представителство:

- Представителна: т.е. Дипломатическото представителство и неговият ръководител представляват по всички въпроси изпращащата държава и изявленията на посланика се считат за позиция на държавата, която той представлява;
- Защитна: защита на всички законни интереси на изпращащата държава и нейните граждани;
- Преговорна, Информационна и Приятелска;

Четейки конвенцията се замислям дали защитата на интересите на конкретна американска корпорация (виж трети аспект) изразяват политическата позиция на Белия дом и (в случай че е така) влиза ли това в така изброените функции на посолството и неговия ръководител?

Дори и при хипотезата, че американското посолство в изпълнение на консулски функции оказва защита на американски юридически лица, то тази защита би следвало да бъде в съответствие със съществуващите закони и срещу евентуална дискриминационна политика към компанията по признак националност, а **не под формата на лобизъм за приемане на ново законодателство**, което би било изключително и само в полза на въпросните чуждестранни юридически лица.

Тук е мястото да вмъкна, че за разлика от САЩ, лобизмът в България не е регламентирана легална практика. В

българската реалност той все още си е корупционна практика.

Икономически аспект

Често се пропускат и **индиректните ефекти** от навлизането на генно-модифицирани продукти на българския пазар. Пропускат ги, като че ли, дори българските власти.

Пак според документа от Уикилийкс, в който се цитира г-н Мирослав Найденов, поради силното анти-ГМО движение в България, парламентът приема 5 годишен „стратегически“ мораториум върху приемането на закон с разрешителен режим.

Телеграмата посочва като основна цел на мораториума правителството, под натиска на европейските институции, да бъде принудено да либерализира достъпа на подобен вид продукти

Дори и да приемем, че дипломатическият представител на САЩ намира основа на която да стъпи, за да защитава интересите на една американска компания, въпросът е за чий интерес се застъпва от българския политически елит? Какъв би бил ефекта върху българските селскостопански производители можем да прогнозираме единствено хвърляйки поглед върху влиянието на отглеждането на ГМО в други държави (САЩ главно, тъй като Европа като цяло е скептично настроена към идеята).

На първо място всеки бизнес има микросреда, в която оперира. Основен елемент в тази микросреда са доставчиците. В този смисъл, предвид факта, че генно модифицираните семена са патентовани и не позволяват възпроизводство за по-нататъшно ползване, производителите ще бъдат изправени пред силно редуциран брой доставчици, скъпи патенти и принудата всяка година да закупуват нови семена от същите тези доставчици.

Освен по линия на доставките на семена, зависимостта расте и по линия на използваните пестициди (отново патент на компанията-производител на семената), без които всъщност семената са неизползваеми. От 2006 година насам трендът за цената на пестицида Раундъп (основен търговски продукт на американската компания Монсанто) е изцяло възходящ.

Според Кийт Мъд от американската Организация за конкурентни пазари (ОКП):

„Липсата на конкурентност и иновации на пазара смалжава избора на фермерите и позволява на монсанто да вдига цените“.

Не на последно място, след началото на производствения процес част от производителите са принудени да плащат годишна технологична такса, определяна по усмотрение на доставчиците.

Практиката показва че голяма част от фирмите (Монсанто напр.) Се стремят към вертикална интеграция на бизнеса си. В САЩ това най-често се случва чрез сключване на ексклузивни договори с фирми за обработка на реколтата, а в Европа подобни договори компанията създател на семената сключва с търговците, разпространяващи продукцията. Селскостопанските производители в един момент се оказват между чука и наковалнята. За тях това би означавало да няма кой да обработва реколтата им, ако тя не е ГМО или съответно да няма кой да я разпространява.

Друг проблем в тази насока е, че дори и конвенционалните насаждения под влияние на атмосферните условия, лесно се заразяват с ГМО насаждения. Има дори случай, в които на земеделци се търси отговорност защо притежават такива насаждения при положение, че не са платили съответните такси и не са закупили правото на ползване на „патента“. Дори в страна като Канада този проблем е много

сериозен – ръководството на „Монсанто“ отделя годишно огромен бюджет предназначен за водене на дела срещу фермери, в чиито градини случайно са попаднали „патентовани“ семена.

Що се отнася до приходите за земеделците от генно-модифицираните култури, те са съизмерими с тези от обикновената реколтата. Няма конкретни данни, които да доказват по-евтиното използване на ГМО продукцията (особено при нашите производствени мащаби).

ГМО продуктите, обаче, предполагат по-малко разходи за работна ръка, реколтата е издръжлива на пестициди и, за разлика от конвенционалните култури, е доста непретенциозна – което води и до големи печалби.

Проблемът идва от монополизираните на доставките на семена, пестициди, фунгициди (голяма част от които са на основата на петрол) и пр., които са под контрола на няколко големи световни корпорации. Към момента първата петиция на най-големите компании за биотехнологии в света е както следва: Novartis (Швейцария), **Monsanto** (САЩ), Du Pont (САЩ), Zeneca, agrevo и Rhône-Poulenc. Използвайки икономически натиск и лобизъм, те ефективно изолират другите производители от пазара.

Монсанто

Кои са доставчиците, чиито интереси е толкова важно да бъдат защитени на българския пазар?

В условията на глобална финансова криза (и най-вече през 2008 и 2009 г.) Американският биотехнологичен концерн Монсанто отбелязва постигането на рекордни печалби.

През ноември 2005 г. Компанията „Монсанто“ е разобличена, при опити за подкупване на чужди правителствени служители, за да допуснат в своите страни

генно модифицирани култури. „Монсанто“ плаща глоба от \$1 млн., като в същото време официално поема отговорност, че неин служител е предложил 50 000 долара подкуп на представител на правителството на Индонезия под формата на хонорар за „консултантски услуги“.

Ако се върнем малко назад във времето, без да изпадаме в исторически подробности, Монсанто е гигански биотехнологичен концерн, чиито продукти често пъти са се оказвали доказано **канцерогенни**.

По време на войната във Виетнам например, американските части използват продукта Agent Orange, чието предназначение е било обезлистването на големи райони във Виетнам. По-късно се доказват неговите канцерогенни свойства, за които компанията е знаела още преди продажбата. Над 3 милиона цивилни и военни са заразени, а около 500 000 виетнамски деца се раждат с тежки малоформации. Именно поради тази причина Монсанто е един от основните [ответници по делото](#), заведено от ветераните от войната в САЩ.

След забраната на Agent Orange, компанията създава няколко нови продукта, като считаният за най-успешен сред тях е пестицидът Roundup. Всъщност в това се състои и основния бизнес на Монсанто. Генно-модифицираните семена са умишлено създадени в последствие. Те издържат на пестицида Roundup и широката им употреба в селското

стопанство е предпоставка за значителни продажби на Roundup, чиято цена, както вече казах, следва постоянна възходяща тенденция.

През 2005 година с приемането на крайно рестриктивно законодателство спрямо ГМО културите, компанията Монсанто прекратява дейността си в България. Днес тя отново има свое представителство на българския пазар, а явно се ползва с подкрепата на хора от дипломатическия и политическия елит.

Като подходящо заключение ми се струва един цитат от книгата „The Live Food Factor“ от Сюзън И. Шенк:

„Компании като „монсанто“ разработват гмо, за да могат да патентоват семената. Продажбата на семена без патент не е особено печеливша. Освен това, тъй като гм посевите не могат да се възпроизвеждат заради един „самоубийствен“ ген, добавян в тяхната днк, фермерите са принуждавани да закупват нови семена всяка година. Резултатът в крайна сметка ще е потенциален монопол върху храните, доста сходен с този при петролните и банковите картели. Тази практика постепенно установява една подмолна форма на монопол, която ще става все по-лоша и по-лоша, докато картел от шепа хора установи контрол над цялото производство на храни.“

БДЖИВОТ НА РЪБА

МОМЧИЛ ЕЛЕНКОВ

elenkov@ekipbg.com

Посочените по-долу данни са от финансовия отчет за първото полугодие на 2011 на БДЖ и са публикуван на уеб-сайта на Министерство на Финансите. От нея се вижда, че приходите на държавната компания се равняват на едва 38% от всички субсидии и компенсации към 30.06.2011 г. Иначе казано, в немалкото 30-годишни вагони, сновящи по плачещите за

ремонт железни пътища на страната, пътуват най-вече вашите пари, които малко по малко изхвърчат от пролуките на незатворените прозорци с развален механизъм. Пътниците, източник на приход за железниците, са все по-малко (конкуренцията играе своята справедлива роля) и вече за всички е ясно, че механизмът наистина не работи.

Последните седмици бяха наситени с обществени дискусии, свързани с бъдещето на БДЖ. Факт е, че някои от планираните мерки дават поводи за поне малко

оптимизъм, но дори разделянето на пътническите от товарните превози и реструктурирането на огромните дългове не могат да решат дългосрочния проблем:

държавната компания не само, че е на ръба на оцеляването – тя е в премълчаван, но явен технически фалит. Управленският екип на всяка порядъчна фирма от частния сектор би се усмихнал многозначително при презентирането на обсъжданите козметични промени – истинската реформа включва **преразглеждане както на разходите, така и на приходите**. И първата нелека задача, която помрачава усмивките, е оптимизацията. Броят на пътнически линии, мисленето и поведението на персонала и синдикатите, борбата със статуквото и качеството на предлаганите услуги са само някои области, подлежащи преди всичко на оптимизация.

И за да не звуча голословен, ще развия следната ситуация: аз използвам услугите на БДЖ. Съзнавам, че дружеството има и социални роля и няма как да бъде изцяло приватизирано, най-малкото поради политическата популярност на тази, макар и находчива, мярка. Въпреки това, съгласен съм да платя повече ако получа чисто място, хигиенизирани санитарни условия и бърз и безопасен превоз. За интернет достъпът и качеството на обслужване на персонала мога да затворя очи и дори да поставя като пожелателни условия.

За съжаление, към момента БДЖ не покрива никой от тези критерии. Но ако тяхното постигане изисква по-дългосрочна инвестиция, поне някои основни

подобрения биха могли да постигнат съществен резултат: липсата на всякаква координация при продажбата на билети, например, е лесно поправима с прокарването на интернет-достъп или поне мрежова обвързаност между отделните каси в големите и разпределителни ЖП-гари. Абсурдна е работата на гише, при която служителят снове при всеки от колегите си, за да обмени информация за свободните места в даден влак (това се случва дори на Централна ЖП-гара София). Пътници в големи градове не могат да доплатят за седящо място (дори да желаят това!), т.е. няма яснота за броя заети места в идващия влак от предходната гара. В ерата на интернет и облачните услуги, а дори и при наличието на подходящ табличен софтуер с отворен код, задачата по консолидирането на тази информация съвсем не е толкова ресурсоемка. Волята за промяна и обучение на персонала, обаче, изглежда е основният проблем пред оптимизацията.

Това е ситуация, немислима за което и да е юридическо лице, целящо печалба и гладка оперативна дейност. Тогава остава въпросът какво цели БДЖ. Към момента щедрата държавна субсидия отива на вятъра. А може би всички тези стотици милиони подпомагане са натоварени в мистериозно изчезналите около 1000 вагона? Кой знае!?

Експертен клуб за икономика и политика, 2011

Явор Алексиев, Стоян Панчев, Момчил Еленков, Кирил Мирчев, Стела Златкова, Борислав Щерев

ekipbg.com

mail@ekipbg.com